

Posudek oponenta na disertační práci Zuzany Liczové „Kulturní vztahy mezi ČSSR a SRN v 60. letech 20. století“,

IMS FSV Univerzity Karlovy, Praha 2011.

Svou disertační práci autorka zaměřila na dosud málo zpracovanou tematiku významu kulturních vztahů mezi ČSSR a SRN v období dynamických celospolečenských změn, nesených do značné míry aktivitou „zdola“. Věnuje se tak nejen otázce, vysoce relevantní pro pochopení nové kvality ve vztazích mezi oběma zeměmi v rovině celospolečenských vztahů a vzájemného nazírání na dosud přehlíženého, nebo obávaného souseda. Práce navíc představuje případovou studii, dokumentující omezenou (a často omezující) roli oficiální zahraniční kulturní politiky, pakliže je zaměřena na propagaci vlastního modelu a export pozitivního obrazu o sobě samém. To se nejlépe projevilo právě v době, kdy byla politika obou zemí ještě v zajetí ideové a politické konfrontace studené války.

Autorka si za svůj cíl stanovila analyzovat politické, kulturní a vědecké klima, roli hlavních společenských struktur. Věnuje se fenoménu kulturní politiky, jejímu charakter a zaměření v konkrétní historické situaci obou zemí. Analyzuje přitom na rostoucí odlišnosti mezi oficiální politikou a růstem spontánních aktivit a styků na úrovni jednotlivců a kulturních institucí státních/státem financovaných i (v SRN) soukromých.

Práce má logicky vystavěnou strukturu, která téma zasazuje do kontextu poválečného vývoje obou zemí, jejich postavení v mezinárodních vztazích a dynamiky jejich vzájemných vztahů. V úvodu autorka definuje cíle své práce a představuje použitou metodologii. Pasáž věnovaná metodologii se jeví na disertační práci jako krátká (str. 14-16, přísně vzato ale jen poslední věta na str. 16.). Autorka se mohla přihlásit např. k metodologii případové studie (jejíž charakteristiky práce naplňuje) a mohla podrobněji představit použitou historicko-kritickou metodu.

V dalším úvod podrobně kriticky představuje literaturu a prameny, z nichž vychází. Poměrně rozsáhle je rovněž rozebrána geneze pojetí kultury, klíčový koncept, který autorka ve své práci používá. Dospívá s odvoláním na relevantní literaturu k užitečné a akademicky podložené definici kultury a zahraniční kulturní politiky (s. 33-34, zejména pak s. 43-44). Následně věcně správně ukazuje, jak je faktor kultury pojímán v teorii mezinárodních vztahů a hlásí se k liberálně-idealistickému přístupu, který kulturu vnímá jako významnou součást mezinárodních vztahů. V dalším používá koncept „měkké moci“ Josepha Nye, který umožňuje analyzovat zahraničně-kulturní politiku jako významnou součást zahraničně-politického portfolia každého státu. Závěrečná část úvodní kapitoly se věnuje odlišnému pojetí a postavení kultury ve vývoji SRN a ČSSR a jeho změně v 50. a 60. letech.

Druhá kapitola zdařile charakterizuje nejprve vývoj mezinárodní konstelace a poté obou sledovaných zemí. Analýza ČSSR a SRN přitom postupuje od politického vývoje, přes vývoj kultury k zahraniční politice a následně zahraniční kulturní politice. Autorka tak rekonstruuje nezbytný mezinárodní a zejména vnitropolitický kontext tématu. Opírá se přitom o rozsáhlou literaturu a dokumenty, včetně archivních. Ve srovnání s obdobím 50. let poukazuje na novou dynamiku v letech 60. a zdůrazňuje paralely v chování zejména inteligence a mládeže v obou zemích.

Následující 3. kapitola se věnuje celkovému kontextu vývoje československo-německých vztahů v politické a ekonomické oblasti a zahrnuje i analýzu složitého vztahu ČSSR a NDR a specifiku

Západního Berlína. Druhá část pak vytváří celkový obraz vývoje kulturní vztahů ČSSR a SRN a analyzuje přístup obou stran a strategie, na nichž byl založen. Kapitola tak přináší často zatím neznámý pohled na téma a pracuje pečlivě jak s literaturou, tak archivními materiály, které se tak často poprvé dočkaly vyhodnocení v rámci akademické práce. Ukazuje přitom, že státní politika používala kulturu jako pokračování klasické zahraniční politiky, osvobozované v té době jen pomalu a opatrně od konfrontační linie studené války. Přesto se ale kultura stala – na rozdíl od složitých vztahů politických – oblastí, která postupně získávala vlastní dynamiku, již politika nebyla schopna plně kontrolovat.

Závěrečná čtvrtá kapitola pak shrnuje výsledky bádání autorky ve dvou vybraných oblastech kulturní výměny a spolupráce – ve filmu a výtvarném umění. Autorka detailně charakterizuje nárůst objemu i intenzity výměny, zdroje tohoto vývoje a roli institucí i jednotlivých osobností. Všímá si politického i obecně mediálního a společenského hodnocení spolupráce na obou stranách. Přesně poukazuje na prohlubující se dilema československého vedení, které na jedné straně vnímalo, že se kultuře daří měnit obraz dosud nepřátelského a nezajímavého Československa, na druhé straně ale odmítalo obraz nový: kulturně svobodnou a liberální společnost, spojenou nejen tradicí ale i nosnými trendy kulturního vývoje se Západem.

V závěru autorka podrobně a strukturovaně shrnuje poznatky své práce a zodpovídá na v úvodu postavené otázky. Ukazuje kulturu jako svébytný faktor československo-německých vztahů obecně a kulturu 60. let jako faktor, který změnil charakter vzájemných společenských vztahů i přes následující invazi do ČSSR a tuhou normalizaci, která následovala.

Práce Zuzany Liczové představuje samostatný přínos jak k výzkumu československo-německých vztahů – zejména v kulturní oblasti - tak k výzkumu role kulturní výměny na bilaterální a mezinárodní vztahy obecně. Práce je po formální stránce zpracována velmi dobře (obsahuje drobné pravopisné chyby atd.), to ale nezmenšuje celkově velmi pozitivní vyznění.

Navrhuje se proto přijmout práci k obhajobě a ocenit známkou výborná.

JUDr. Vladimír Handl, CSc.

2. 9. 2011

Ústav mezinárodních vztahů, Praha